

de enkelte lokale og regionale områder og København. Værst er det gået ud over de sydgrønlandske arkivalier, som under en transport mellem Grønland og Danmark gik til grunde ved M/S Hans Hedtofts forlis i 1959.

Dertil kommer, at dokumenterne i sin tid blev behandlet under forskellige instanser under den danske centraladministration, og disse varierede som bekendt over tid. Det betyder, at det i dag kan være svært at hitte rede i, hvilket kontor i centralforvaltningen, der behandlede diverse sager, især fra Grønland, Færøerne og Island. I *Nordatlanten og Troperne* er der således medtaget tre kildeeksempler fra de pågældende lande, som kan bidrage til at finde vej gennem centralforvaltningens arkiver.

At dokumenterne har ført et omskifteligt liv og er af mangeartet karakter, gør også, at noget befinder sig på rigsarkiver såvel som på lands- og lokalarkiver i de pågældende lande og i Danmark, for slet ikke at nævne andre lande som f.eks. Norge, Tyskland og USA.

Når den sidste side i *Nordatlanten og Troperne* er vendt, sidder man som læser tilbage med et kort, men godt indblik i den danske forvaltningshistorie, men også et indblik i lokalbefolkningens hverdag. Man kan ikke lade være med at forundres over, hvor forskelligt de gamle danske oversøiske besiddelser blev administreret af et og samme kolonistyre, såvel over tid som på et givet punkt i kronologien.

Der er stadig meget ubehandlet arkivmateriale at forske i, og *Nordatlanten og Troperne* kan varmt anbefales til brug ved fremtidige studier.

Mette Rønsager

FREDRIK THISNER: Militärstatens arvegods. Officerstjänstens socialreproduktiva funktion i Sverige och Danmark, ca. 1720-1800. *Studia Historica Upsaliensia* 230. Uppsala 2007, Uppsala Universitet. 373 s.

Titlen på denne bog er en smule falsk reklame. Der er ikke tale om et samlet studie af de to nordiske stater, men om en dybt funderet empirisk undersøgelse af ét svensk 'inddelt' infanteriregiment, udbygget med materiale om den øvrige svenske hær samt om hæren i Danmark og Norge. Den dansk-norske del bygger i høj grad på forskningslitteraturen. Der er dog delundersøgelser, hvor en systematisk komparation har været mulig, baseret på ensartede databaser over officerskorpset i det svenske regiment, et dansk regiment og et norsk regiment.

På dette grundlag er det begrænset, hvor meget nyt Fredrik Thisner kan fortælle om forhold i den dansk-norske stat. Hans undersøgelser afdækker først og fremmest en række spørgsmål, som bør følges op. Hvad er det for eksempel der sker midt i 1700-tallet, ca. i Frederik 5.s regeringstid, hvor en hel række forhold omkring rekruttering og karriere afviger fra tiden før og efter? Og i hvor høj grad kan hans nybrydende konklusion om de svenske forhold overføres til den danske stat? Hans eget svar kan sammenfattes: kun i begrænset omfang. Det er uden tvivl rigtigt ud fra det foreliggende grundlag, men spørgsmålet fortjener at blive set nøjere på.

Afhandlingens kerne er en omfattende, arkivbaseret undersøgelse med to hoveddele. Den ene drejer sig om officerernes økonomi, den anden om de sociale dimensioner, dvs. afstamning, ægteskaber og sociale relationer, især internt i officerskorpset. Undersøgelsen er omhyggelig og metodisk sikker, og den fremlægges detaljeret og præcist, endda noget omstændeligt. De store nyheder finder man i den økonomiske del. Her bliver der på overbevisende måde bragt

orden i forståelsen af de hovedsageligt naturalønnede svenske officerers vilkår i en tid præget af inflation og komplicerede møntforhold. Som led i det er det lykkedes at kortlægge betydningen af *akkorden*, det vil sige købet af embeder. I Sverige var det stort set gennem hele 1700-tallet legalt og normalt for officerer at sælge deres embede. I 1700-tallets sidste tredjedel steg akkordsummerne voldsomt – så voldsomt, at langt det meste af lønnen ville blive slugt af forrentningen, hvis beløbet skulle lånes, og der ikke var tale om en stilling øverst på rangstigen. Samtidig voksede antallet af officerer voldsomt ved, at man konverterede underofficersstillinger til officersstillinger, men uden at hæve lønnen. Der blev altså givet afløb for en gammel tendens til alt for rigelig søgning til korpset. Søgningen havde efterhånden følger, som klart viste, at ønsket om en officerspost ikke, eller ikke længere, var underlagt normal økonomisk rationalitet. Det var ikke mere – som i århundredet før – officerer, der blev rige, men rige, der blev officerer.

Dette udhuler en række hypoteser i ældre forskning, blandt andet omkring mulige økonomiske rationaler bag officerernes stillingtagen i den politiske proces, hvor de svenske officerer spillede en vigtig rolle. Det gør det også muligt at opstille en række nye konklusioner. Den vigtigste formuleres med Bourdieus terminologi sådan, at en officerskarriere blev brugt til at konvertere økonomisk kapital til symbolsk kapital. Eller mere djærvt, at officerskorpset ikke var en erhvervsgruppe, men *Gentlemandklubben på trakten*. Blandt de rige var der mange sønner af officerer og andre i den gamle tjenesteadel, som gennem generationer havde akkumuleret formuer, ofte anbragt i jord. Men disse gruppers andel faldt til sidst i perioden; og det formodes, at baggrunden har været andre gruppers stigende ønske, eller stigende evne, til at konvertere deres penge til rang. Rangen var i Sverige, som i Danmark, det punkt, hvor netop officererne udmærkede sig frem for alle andre. Det antages, at søgningen udefra blev fremmet af den agrare revolution, som øgede den totale produktion i samfundet og dermed også formuerne.

Man kan rejse en del indvendinger mod afhandlingens konkluderende afsnit. De handler i hovedsagen om valget eller forståelsen af det teoretiske grundlag for analysen. Bourdieu bruges meget konstruktivt til opstillingen af den vigtigste konklusion, og også i øvrigt til en række analyser. En kuriøs misforståelse af Bourdieus feltbegreb fører imidlertid til, at det ikke anvendes. Det kunne ellers have gjort god nytte, når blikket blev hævet fra officerskorpset til samfundet som helhed. Morris Janowitz' *aristocratic-feudal* model for forholdet mellem civile og militære eliter skæres ned til en form, hvor den er næsten tautologisk sand, og bidrager dermed ikke så godt som den ellers kunne til en mere præcis analyse af den sociale og kulturelle balance mellem forskellige dele af eliten og til beskrivelse af forskellene mellem Sverige, Danmark og Norge. I den økonomiske analyse er den vigtigste teoretiske ramme overgangen fra senfeudal til borgerlig-kapitalistisk økonomi. Det retter opmærksomheden mod et brud, som helt overvejende ligger efter den studerede periode, og det stimulerer ikke til en egentlig analyse af periodens særlige økonomiske former, for eksempel kapitaliseringen af embeder som privat ejendom eller brugen af jord som opsparingsobjekt i en fleksibel økonomisk-social strategi.

Disse indvendinger skal dog ikke skygge for, at der er tale om en afhandling, der er præget af stor sikkerhed både i de enkelte analyser og i deres sammenfletning til konklusioner på flere niveauer. Derigennem argumenteres der med vægt for en hovedkonklusion, som er nybrydende i forhold til langt det meste socialhistorie, som er præget af implicite præmisser om klassisk økonomisk

rationalitet. En konklusion, som rummer spændende perspektiver for videre forskning, ikke bare i Sverige men også i Danmark, hvor embedsrang i endnu højere grad blev brugt til at tildele status i samfundet.

Gunner Lind

MORTEN A. SKYDSGAARD: Ole Bang og en brydningstid i dansk lægevidenskab. Århus 2006, Aarhus Universitetsforlag. 350 s. Ill. 348 kr.

Som på så mange andre områder er sidste halvdel af 1800-tallet også for lægevidenskab udpeget til at rumme nogle af de ændringer og brud, der for alvor markerer overgangen fra traditionelle tænke måder, strukturer og handlingsforskrifter til moderne anskuelser, der i hvert fald generelt set stadig er gældende for os i dag. Ændringer i omgangen med sygdom og sundhed kan i perioden iagttages over en bred kam. Organisatorisk finder medicinen den form, vi også kender i dag, med en professionaliseret lægestand (Den Almindelige Danske Lægeforening fylder 150 år i år), et omfattende og statsfinansieret folkesundhedsapparat, sygekassesystemet og et stadig mere udstrakt hospitalsvæsen. Alliancen mellem statsmagten og lægestanden om at sikre en sund, arbejdsdygtig og ikke-revolutionstilbøjelig befolkning til gengæld for et monopol på sygdomsbehandling til autoriserede læger bliver cementeret, og de sidste alvorlige forsøg på at liberalisere retten til at tage syge mennesker i behandling bliver afværget i 1870'erne og -80'erne, på samme tid som en grænse mellem etableret og alternativ behandling for alvor begynder at manifestere sig.

Sygdomsforståelsen og -behandlingen undergår med bakterielogien, mikroskopi og den kemiske industri en grundlæggende forvandling. Og selv om de terapeutiske resultater af mikrobiologiens indtog i lægevidenskab lod vente nogle årtier på sig – mens den moderne kirurgi, assisteret af antiseptik og effektiv bedøvelse, meget hurtigere viste sig praktisk anvendelig – er det klart, at der i slutningen af 1800-tallet fandt begivenheder sted, der har haft en lang og markant virkningshistorie.

Trods dette har medicinhistorikere måske overdrevet klarheden af det brud, der skete. Fremtrædende værker har set perioden som et farvel til et broget behandlermarked, hvor det var svært at skelne den lærde læge fra den kloge mand; til et arsenal af i bedste fald harmløse – og i værste fald livsfarlige – behandlinger; og til en sygdomsforståelse byggende på antikkens skrifter og uden mulighed eller interesse for virkelig empirisk afprøvning. De seneste 20 år har en mængde undersøgelser peget på det utilstrækkelige i sådan en udlægning af det sene 1800-tals medicinhistorie og fremvist et langt mere komplekst billede af perioden. Det er denne nuancerende tradition, Morten A. Skydsgaard sætter sig for at bringe i anvendelse for den danske medicinhistories vedkommende i sin vellykkede og læseværdige bog om en af 1800-tallets mest markante læger, professor, dr.med. Ole Bang.

Ole Bang blev læge i 1808. Hans karriere bragte ham til nogle af de højeste lægelige embeder i landet, og han fungerede som professor ved Københavns Universitet indtil få år før sin død i 1877. Han var dermed en aktiv og central person i den brydningstid i dansk lægevidenskab, Skydsgaard ønsker at undersøge de nærmere detaljer af. Bogen er imidlertid ikke en biografi i traditionel forstand. Skydsgaard giver ganske vist et detaljeret billede af Ole Bangs baggrund i en højtrangerende akademisk familie og af hans kunstneriske og litterære ambitioner, som Bang på romantisk vis forsøgte at forene med sit videnskabelige arbejde. Men målet er primært at bruge Bang som indgangsvinkel til